

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА;
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 34

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.5.26>

РИМАРЧУК О. В.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛУ ДІЗНАННЯ ЯК СУБ'ЄКТА ДОКАЗУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ****THE ACTIVITIES OF THE INQUIRY UNIT AS A SUBJECT OF EVIDENCE
IN CRIMINAL PROCEEDINGS**

У статті проаналізовано діяльність підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі, узагальнено нормативно-правове розуміння відповідного явища, окреслено його законодавчі підстави, виокремлено кримінальне процесуальне значення відповідного процесу з загального розуміння цього інституту.

Установлено, що процес доказування в досудовому розслідуванні кримінальних проступків має критично важливе значення, використовується як інструмент досягнення завдань кримінального процесу. Водночас, зауважується, що в сучасному розумінні, даний інститут має спрощені елементи, що чітко визначені Кримінальним процесуальним кодексом України.

Разом із тим, диференційовано розуміння правового (кримінального процесуального) статусу посадової особи відповідного підрозділу, а також указанного структурного утворення загалом. При цьому зазначається, що Кримінальний процесуальний кодекс України містить певні особливості нормативної диференціації прав, повноважень та обов'язків підрозділу дізнання, керівника підрозділу дізнання (а за його відсутності – керівника органу досудового розслідування), а також безпосередньо дізнавача (чи особи, уповноваженої на здійснення дізнання).

Автором обґрунтовується, що діяльність підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі полягає в необхідності збору всієї процесуально значущої для досудового розслідування інформації, належне її закріплення в указаній Кримінальним процесуальним кодексом України процесуальній формі, а також забезпечення швидкості, повноти, неупередженості та правомірності прийняття всіх рішень та проведення всіх без виключення слідчих (розшукових) дій, котрі передбачені в досудовому розслідуванні кримінального проступку.

Особливість діяльності підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі, полягає в можливості спеціально уповноваженого суб'єкта збору доказових даних, до моменту внесення відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в можливості надання характеристики процедурі обрання запобіжних заходів, як засобів забезпечення кримінального провадження під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

Ключові слова: дізнання, євроінтеграція, докази, доказування, кримінальний процес, Україна, правоохорона.

The article analyzes the activities of the inquiry unit as a subject of evidence in criminal proceedings, summarizes the regulatory understanding of the relevant phenomenon, outlines its legislative grounds, identifies the criminal procedural significance of the relevant process from the general understanding of this institution.

It has been established that the process of proving criminal offenses in the pre-trial investigation of criminal offenses is critically important and is used as a tool to achieve the objectives of the criminal process. At the same time, it is noted that in the modern sense, this institution has simplified elements that are clearly defined by the Criminal Procedure Code of Ukraine.

At the same time, the understanding of the legal (criminal procedural) status of the official of the relevant unit, as well as the specified structural entity as a whole, is differentiated. At the same time, it is noted that the Criminal Procedure Code of Ukraine contains certain features of the normative differentiation of the rights, powers and obligations of the inquiry unit, the head of the inquiry unit (and in his absence – the head of the pre-trial investigation body), as well as the investigator directly (or the person authorized to carry out the inquiry).

The author justifies that the activity of the inquiry unit as a subject of evidence in the criminal process is the need to collect all procedurally significant information for pre-trial investigation, its proper consolidation in the procedural form specified by the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as ensuring the speed, completeness, impartiality and legitimacy of all decisions and carrying out all investigative (inquiry) actions without exception, which are provided for in the pre-trial investigation of a criminal offense.

The peculiarity of the activity of the inquiry unit as a subject of evidence in criminal proceedings is the possibility of a specially authorized subject of collecting evidence, until the moment of entering information into the Unified State Register of Pre-Trial Investigations.

The prospect of further scientific research is the possibility of providing characteristics of the procedure for choosing preventive measures as a means of ensuring criminal proceedings during the pre-trial investigation of criminal offenses.

Key words: *inquiry, European integration, evidence, proof, criminal process, Ukraine, law enforcement.*

Актуальність тематики. Важливим завданням на шляху становлення правової держави є зміцнення законності, забезпечення дотримання прав людини під час провадження у кримінальних справах. Соціально-економічні перетворення останніх років і процес реформування кримінального судочинства надали потужний імпульс об'єктивній необхідності дослідження важливих питань кримінально-процесуального доказування, зокрема ролі у ньому органів дізнання.

Органи дізнання залишаються чи не найпершою і найближчою інстанцією, куди особа може звернутись за реальною, швидкою допомогою для захисту своїх прав. Найчастіше з-поміж усіх правоохоронних органів, що виконують функцію протидії злочинності, міліція та інші органи дізнання, в силу відомчих причин, першими дізнаються про подію злочину й мають закріпити її сліди та вжити заходів, які б дозволили розкрити злочин і встановити істину. Тому за загальним правилом дізнання передує досудовому слідству. Статус і процесуальна форма діяльності органів дізнання мають відповідати вимогам суспільства.

З огляду на це, згідно з вимогами Конституції України, назріла проблема реформування й оновлення кримінально-процесуального законодавства, а саме в частині діяльності органу дізнання як суб'єкта доказування. Розглядаючи дану проблему, необхідно, перш за все, зупинитися на питанні щодо процесуальної функції, яку виконує орган дізнання, тому що від вирішення цієї функції безпосередньо залежить його діяльність у досудових стадіях кримінального процесу.

До проблем визначення повноважень органу дізнання як суб'єкта доказування у науці кримінального процесу звертались такі вчені як: Ю.П. Аленін, О.В. Баулін, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, Г.Ф. Горський, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчишкін, В.Т. Нор, М.А. Погорельський, В.І. Сліпченко, В.М. Тertiшник, Л.Д. Удалова та інші. Водночас, звертаючи увагу на значний науковий доробок указаних авторів, слід підкреслити, що сучасні тенденції в галузі кримінального процесуального законодавства, триваюча збройна агресія, а також динамічність законодавчого процесу та прискорена європейська інтеграція України зумовлюють необхідність дослідження відповідного процесу наново.

Метою статті є аналіз діяльності підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. Узагальнення наукового розуміння процесу доказування, як складової інституту досудового розслідування; 2. Окреслення нормативно-правового підґрунтя здійснення доказування підрозділом дізнання та його посадовими особами; 3. Аргументація кола проблемних питань, що виникають під час діяльності підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі та окреслення шляхів їх розв'язання.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері доказування.

Предметом дослідження є діяльності підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу статті. Дізнання – це одна із форм досудового розслідування, що полягає у проведенні органом дізнання й уповноваженими ним службовими особами (дізнавачами) процесуальних дій зі встановлення обставин злочину і винних у його вчиненні осіб, а також прийнятті відповідних рішень у кримінальному провадженні з метою досягнення завдань кримінального процесу [1, с. 139]. Відповідно, даний процес характеризується як такий, що цілком і повністю спрямовується на забезпечення справедливого та неупередженого, а також повного та законного судового процесу.

Дослідники, попередньо зазначали, що між формами досудового розслідування – слідством і дізнанням немає принципових розбіжностей, оскільки вони спрямовані на виконання завдань кримінального судочинства, а загальні умови досудового слідства поширюються і на дізнання, за винятком окремих положень [2, с. 387]. Так, наприклад, відповідно до законодавства підрозділ дізнання не має права здійснювати досудове розслідування злочину, або для вчинення тих чи інших процесуальних дій, а також прийняття рішень, обов'язковим є погодження прокурора.

Водночас, ми аргументуємо, що не можна ототожнювати діяльність підрозділу дізнання із дізнанням. Дізнання – одне із повноважень підрозділу дізнання, тому є більш вузьким поняттям. Однак цей вид кримінальної процесуальної діяльності реалізується виключно дізнавачами (або ж особами, котрі в порядку визначеному законодавством України здійснюють дізнання), тоді як інші повноваження органу дізнання (види його діяльності) можуть бути здійснені й іншими посадовими особами органу дізнання.

На думку М. Романова та О. Кобзаря, здійснення дослідження підстав та процесуально-го порядку проведення процесуальних дій до внесення відомостей до ЄРДР під час здійснення дізнання неможливе без попереднього визначення поняття терміну «процесуальні дії», значення якого наразі не міститься в статті 3 КПК України, попри те, що законодавець цей термін використовує неодноразово, зокрема і в тих статтях, які прямо чи опосередковано регламентують здійснення дізнання (пункт 10 частини першої статті 3; частина перша статті 5, частина перша статті 28; пункт 4 частини другої статті 36; частина друга статті 41; пункт 3 частини другої статті 99; частина перша статті 103; частина друга статті 113; частина перша статті 137; пункт 7 частини першої статті 137; пункт 3 частини першої статті 141; частина друга статті 280; частина третя статті 318; частина друга статті 484; частина друга статті 499; стаття 520 та ін.) [3].

Окрім провадження слідчих (розшукових) дій, при провадженні дізнання застосовується і такий спосіб збирання доказів як витребування різного роду предметів та документів, які мають значення для справи. Частиною четвертою статті 40-1 (Дізнавач) Кримінального процесуального кодексу України дізнавача наділено правом, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, бути самостійним у своїй процесуальній діяльності. На органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи покладено обов'язок виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача. Поряд із цим, частина друга статті 97 (Збирання доказів) Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом [4].

Однак законодавець не визначив порядок реалізації цього права. Тому необхідний розгляд проблемних питань витребування предметів та документів під час провадження дізнання. Пояснюється це тим, що у працях О.В. Бауліна, В.В. Вапнярчука, М.В. Джиги, В.В. Ліпинського, Л.М. Лобойко, С.І. Лук'янца, С.М. Стахівського, В.Т. Тertiшника, Л.В. Юрченко та інших науковців з проблем діяльності органів дізнання ці питання не досліджувалися.

До вказаного способу збирання доказів доцільно вдаватися, якщо: 1) точно відомо, що у певної особи зберігається предмет або документ, який цікавить особу, що провадить дізнання; б) обстановка, в якій він зберігається, не має доказового значення або вона мала таке значення раніше, але початковий зв'язок об'єкта з обстановкою вже порушено перебігом події; в) відсутні підстави до побоювання, що у період між направленням вимоги і доставкою предмета чи документа останні можуть бути умисно або з необережності перекручені чи знищені [5, с. 76].

Застосування цього способу одержання доказів неможливе у тому випадку, коли є підстави вважати, що посадові особи, підприємства або організації зацікавлені у приховуванні або перекручуванні інформації, що відбита в документах. Якщо такі підстави є, необхідно провести виїмку документів [6, с. 230–234].

Витребування особою, яка провадить дізнання, предметів та документів, що можуть встановити необхідні у кримінальному провадженні фактичні дані, включає в себе такі дії:

1. Складання та направлення письмової вимоги про надання певних предметів та документів до відповідних підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян;

2. Виконання вимоги та надання витребуваного предмета та документа;

3. Отримання особою, яка провадить дізнання, предмета або документа.

Ми підтримуємо думку С. Стахівського, що запит має бути тільки письмовим, копія запиту повинна залишатися в матеріалах кримінального провадження і відразу стає зрозумілим як цей предмет чи документ потрапив до нього. Про необхідність письмового запиту може свідчити й та обставина, що в особи має залишитись якийсь слід про те, що певний документ чи предмет вона передала органу досудового розслідування. Особливо це стосується випадків, коли особа матеріально чи в іншому вигляді відповідальна за вказані предмети чи документи [7, с. 45].

Висновки. У статті проаналізовано діяльність підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі, узагальнено нормативно-правове розуміння відповідного явища, окреслено його законодавчі підстави, виокремлено кримінальне процесуальне значення відповідного процесу з загального розуміння цього інституту.

Установлено, що процес доказування в досудовому розслідуванні кримінальних проступків має критично важливе значення, використовується як інструмент досягнення завдань кримінального процесу. Водночас, зауважується, що в сучасному розумінні, даний інститут має спрощені елементи, що чітко визначені кримінальним процесуальним кодексом України.

Разом із тим, диференційовано розуміння правового (кримінального процесуального) статусу посадової особи відповідного підрозділу, а також вказаного структурного утворення загалом. При цьому зазначається, що Кримінальний процесуальний кодекс України містить певні особливості нормативної диференціації прав, повноважень та обов'язків підрозділу дізнання, керівника підрозділу дізнання (а за його відсутності – керівника органу досудового розслідування), а також безпосередньо дізнавача (чи особи, уповноваженої на здійснення дізнання).

Автором обґрунтовується, що діяльність підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі полягає в необхідності збору всієї процесуально значущої для досудового розслідування інформації, належне її закріплення в указаній Кримінальним процесуальним кодексом України процесуальній формі, а також забезпечення швидкості, повноти, неупередженості та правомірності прийняття всіх рішень та проведення всіх без виключення слідчих (розшукових) дій, котрі передбачені в досудовому розслідуванні кримінального проступку.

Особливість діяльності підрозділу дізнання як суб'єкта доказування у кримінальному процесі, полягає в можливості спеціально уповноваженого суб'єкта збору доказових даних, до моменту внесення відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в можливості надання характеристики процедурі обрання запобіжних заходів, як засобів забезпечення кримінального провадження під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

Список використаних джерел:

1. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України : [підруч.]. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2007. 352 с.
2. Кримінально-процесуальне право України : [підруч.] / за заг. ред. Ю. П. Алєніна. Х. : Одисей, 2009. 816 с.

3. Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України: монографія / М. Ю. Романов, О. Ф. Кобзар. Кропивницький : Донецький державний університет внутрішніх справ. Київ : 7БЦ, 2022. 540 с.

-
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
 5. Іщенко В. Способи збирання доказів у кримінальному процесі України. *Право України*. 2000. № 10. С. 75–78.
 6. Уголовно-процессуальный кодекс Украины : науч.-практ. коммент. / под общ. ред. В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. Х. : Одиссей, 2003. 456 с.
 7. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : [монографія]. К. : НАВСУ, 2005. 272 с.